

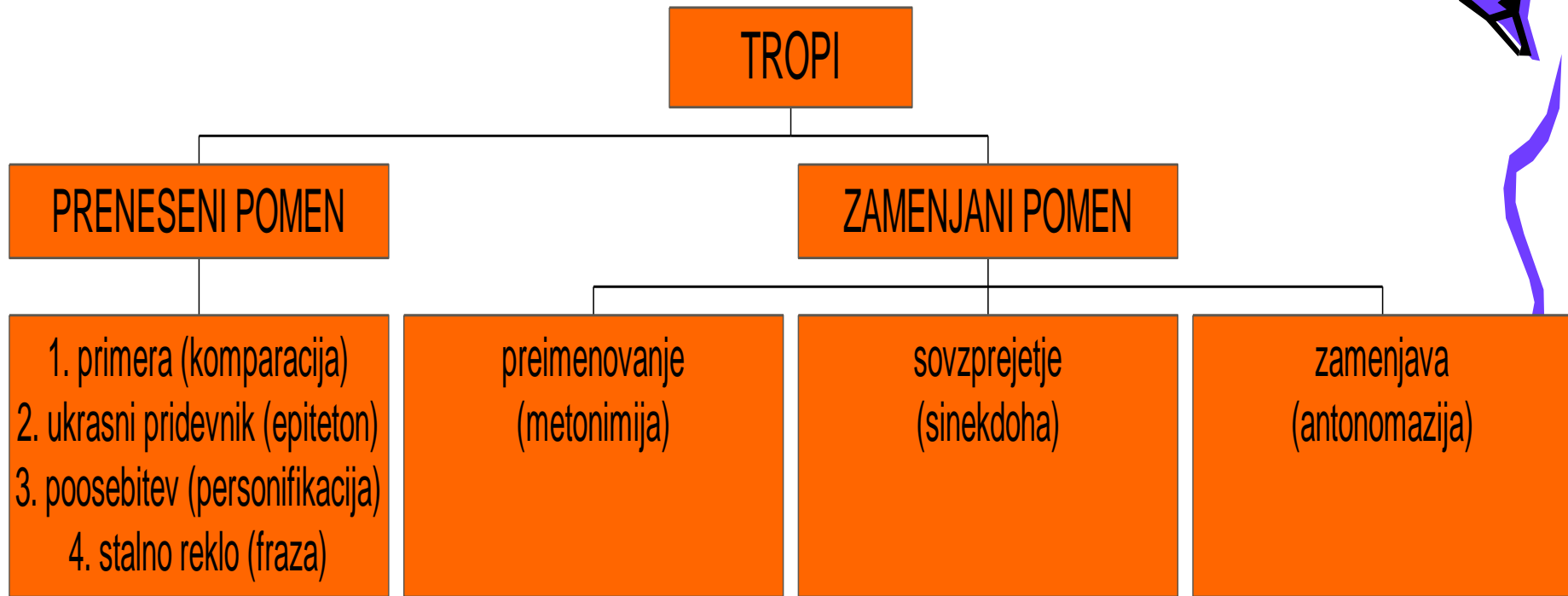
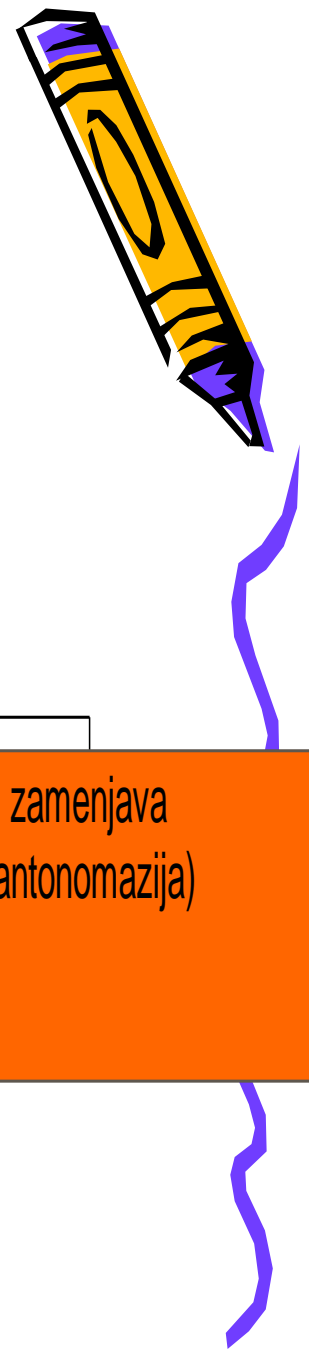
P10

Estetska funkcija (3)

Zgodovina razumevanja metafore
in njena vloga v publicistiki

Silva TRDINA: Tropi

Raziskovanja metafore skozi čas

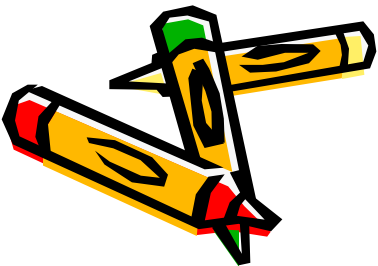

Vede, ki raziskujejo metaforo

- Retorika
 - Poetika
 - Literarna teorija
 - Jezikoslovje
-
- Kognitivna veda

Teorije metafore

- SUBSTITUCIJSKA IN KOMPARACIJSKA TEORIJA
- Semantika
- INTERAKCIJSKA/
TENZIJSKA TEORIJA
- Semiotika
- TEORIJA PARADIGMATSKIH PREMEN
- TEORIJA METAFORE KOT KONCEPTUALNE PRESLIKAVE

Kaj je metafora?

Etimologija

iz grščine:

»meta« (čez, preko, onstran)

»phero« (nosim, prenesem)

najosnovnejši pomen besede
metafora je **prenos**.

Latinsko: translatio = **besedni prenos**

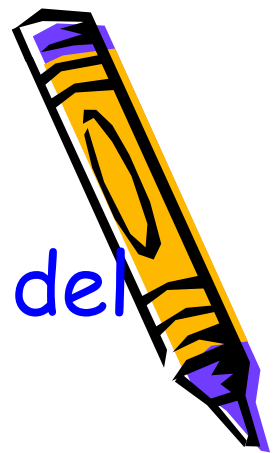

ARISTOTEL - metafora je "prenos tujega imena"

- **Od splošnega na neko vrsto.** (od rodu na vrsto)
»Ladja mi tamkaj stoji.«
- **Od neke vrste na splošno.** (od vrste na rod)
»Tisoč slavnih reči Odisej je že storil.«
- **Od ene vrste na drugo vrsto.**
»Z bronom mu je iztrgal življenje.«
- **Po analogiji**
večer življenja, starost dneva
Sonce seje žake.

SINEKDOHA - ODNOS DEL : CELOTA

- Del zamenja celoto oziroma celota del (Lenega čaka strgan rokav.)
- Raba ednine namesto množine (Solza mi sili v oko.)
- Določeno število zamenja nedoločeno (Sto tebi sreč želim = Tisoč slavnih reči Odisej je že storil).

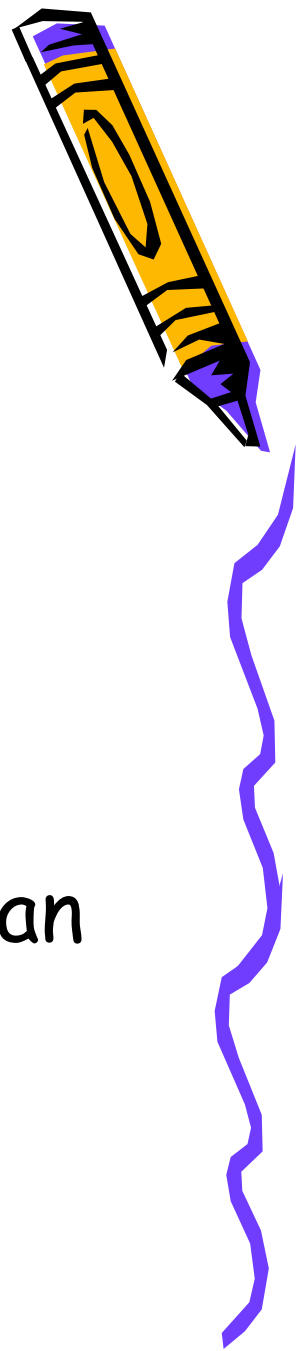

METONIMIJA - odnos bližine

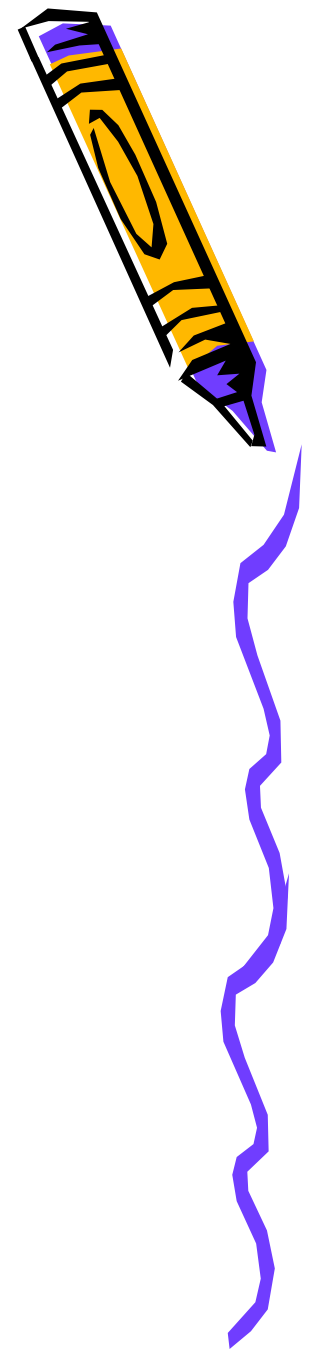
Fizična, časovna , vzročna zveza med zamenjanima pojmomoma

Nadomestimo:

- delo z ustvarjalcem
- vzrok s posledico
- izdelek s snovjo, iz katere je izdelan
- lastnino z lastnikom
- konkretno z abstraktnim

Prenos imena po analogiji

$B : A = D : C$

starost : življenje = večer : dan

večer = starost dneva

starost = večer življenja

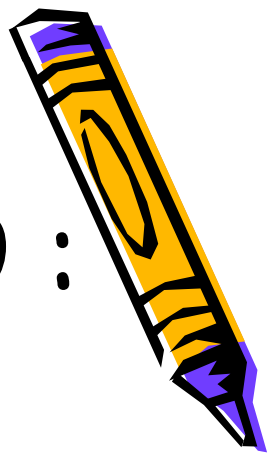
življenje - primerjano; dan -

primerjajoče; položaj znotraj

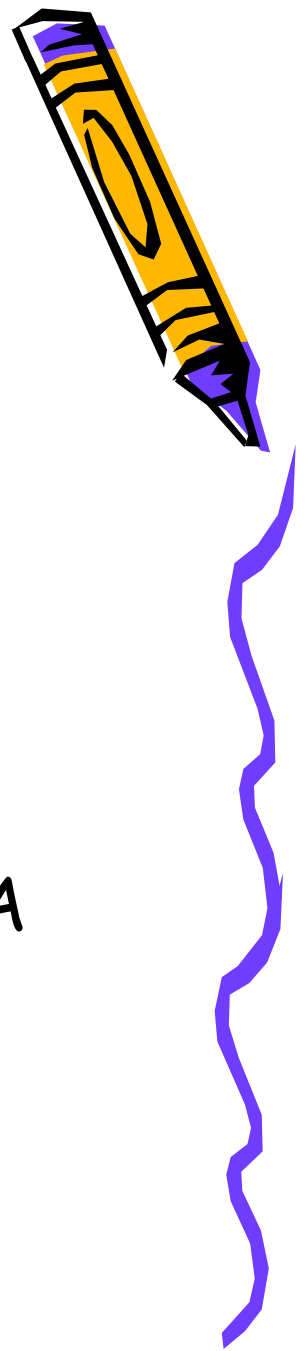
časovne enote - tretje v primeri

LEV JE UJEL ANTILOPO :
AHIL JE LEV

Kvintilijan: komparacijska teorija metafore

PROTASIS

Kakor je hraber lev,

APODOSIS

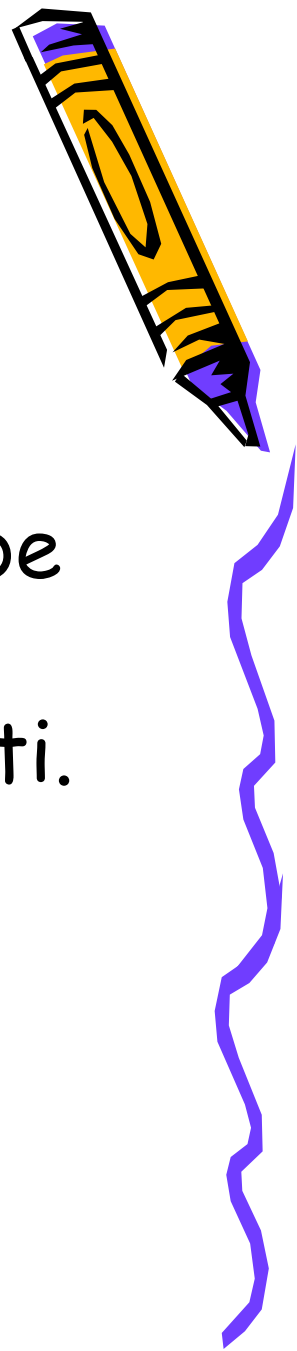
tako hrabro se
bori Ahil .

PODOBNOST JE EKSPLICITNA, JASNA
NAVADNO ENA SAMA IN ČUTNO
ZAZNAVNA

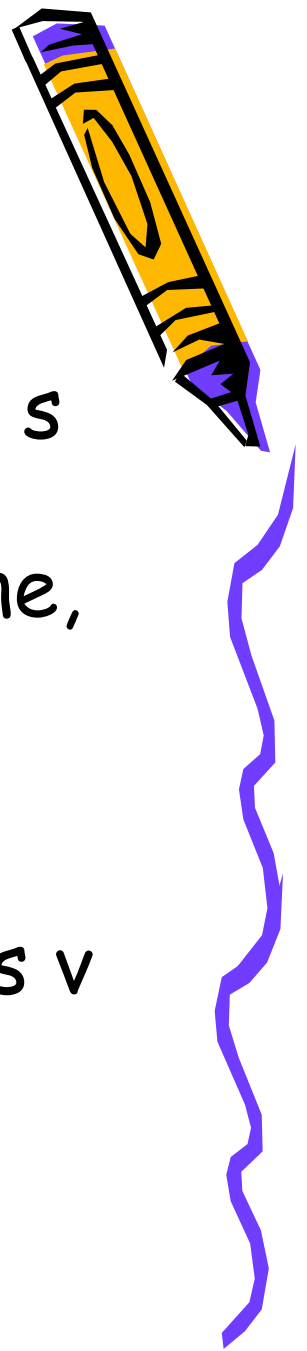

Implikacije Aristotelove teorije

- Metafora je jezikovni pojav.
- Metafora je odklon od navadne rabe besed, je nedobesedni govor.
- Metafora je izposoja med konteksti.
- Metafora nastaja na podlagi podobnosti med stvarmi, ki jih besede označujejo.

Substitucijska teorija metafore

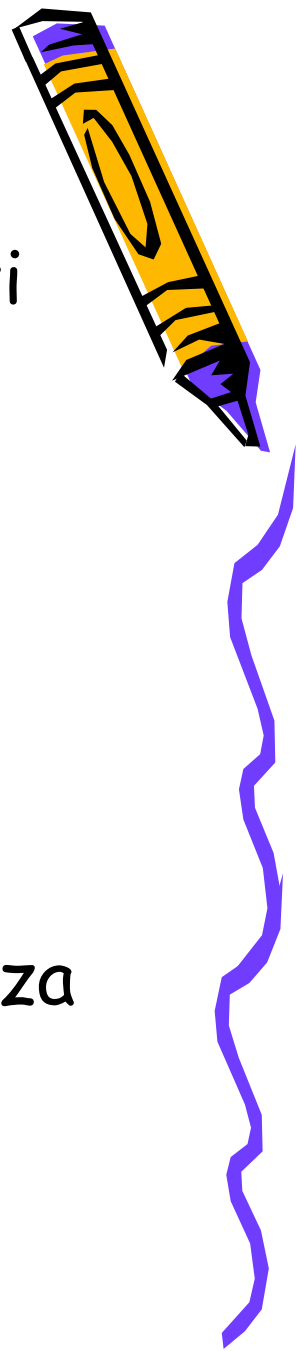
Metafora je

- zamenjava besede v pravem pomenu s figurativno rabljeno besedo,
- lahko zapolnjuje semantične praznine,
- temelji na podobnosti,
- vedno je s parafrazo prevedljiva v dobesedni jezik,
- nima spoznavne vrednosti, je le okras v jeziku.

Poimenovalna funkcija metafore

Dejavnost sejalca je podobna dejavnosti sonca, ker oba nekaj “mečeta od sebe”.

SEJALEC SEJE SEME - SONCE SEJE
ŽARKE

Tako so v jeziku nastale mnoge
leksikalizirane ali mrtve metafore.

Leksikalizacija metafor je najznačilnejša za
znanstveno funkcijsko zvrst.

Absolutna metafora

- Modernizem, začetek v simbolizmu
- Ne temelji več na podobnosti med označencema - pomen nastaja v jeziku
- Izrazita estetska funkcija
- »Irealna združitev naravno in logično nezdružljivega.« (Hugo Friedrich)

Lingvistične teorije

Semiotična

Jezik kot sistem (la langue)

Beseda je znak, njen pomen se vzpostavlja v odnosu različnosti do drugih znakov znotraj koda, ima pojmovno in generično vrednost **neodvisno od konteksta** in **referenta**.

Metafora je napačna denominacija

Radikalizacija in razvoj substituciske teorije metafore

Semantična

Jezik kot diskurz - vsakokratna realizacija sistema (la parole)

Beseda je del živega diskurza, njen pomen se vzpostavlja šele v kontekstu in je odvisen od govornih okoliščin

Metafora je impertinentna predikacija

Interakcijska in tenzijska teorija metafore

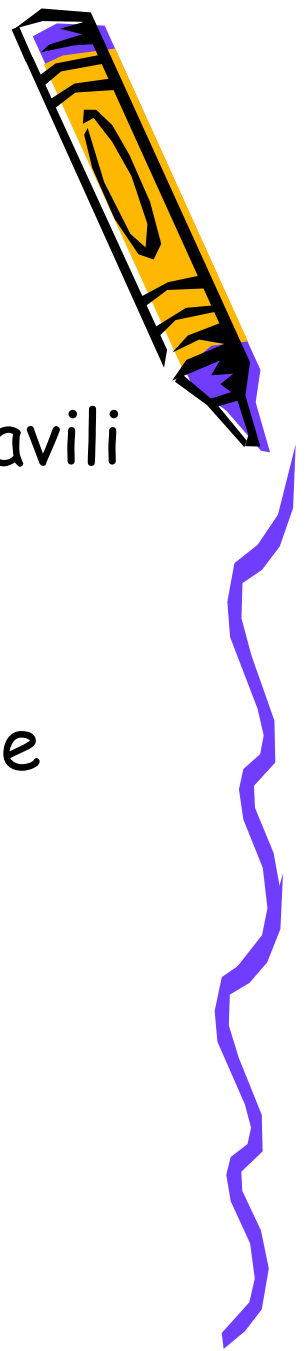
Odvisnost pomena od konteksta

- Prtljago smo pospravili v avto.

Denotacija: avto je vozilo

- Avto smo pospravili med prtljago.

Denotacija: avto je otroška igrača

Odvisnost pomena od govornih okoliščin

Miran je vodovodar

- To o Miranu reče njegov kolega kardio-vaskularni kirurg.

Z leti postaja skala
krhka

- To je avtoironična izjava starca, ki mu pojemajo moči.

Ljudje so svinje

- Smo na Kirkinem posestvu, ko je zajela Odisejeve tovariše.

Lingvistične teorije

Semiotična

Jezik kot sistem (la langue)

Beseda je znak, njen pomen se vzpostavlja v odnosu različnosti do drugih znakov znotraj koda, ima pojmovno in generično vrednost **neodvisno od konteksta** in **referenta**.

Metafora je napačna denominacija

Radikalizacija in razvoj substituciske teorije metafore

Semantična

Jezik kot diskurz - vsakokratna realizacija sistema (la parole)

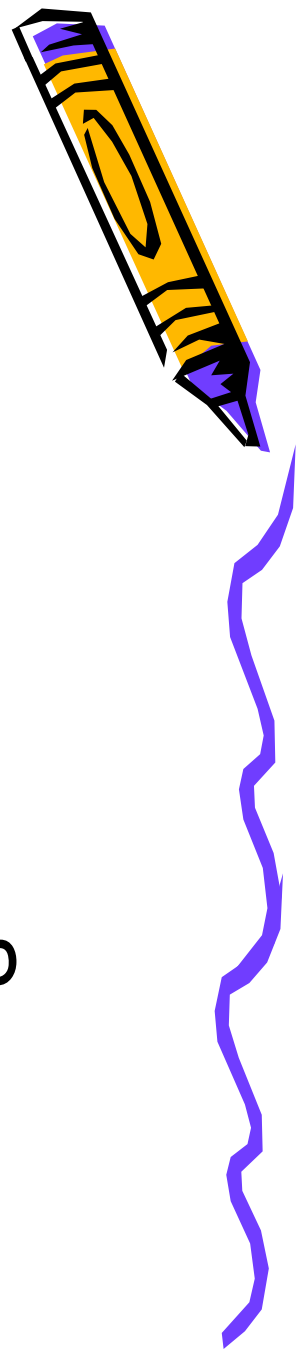
Beseda je del živega diskurza, njen pomen se vzpostavlja šele v kontekstu in je odvisen od govornih okoliščin

Metafora je impertinentna predikacija

Interakcijska in tenzijska teorija metafore

Semantična teorija kot kritika substitucijske

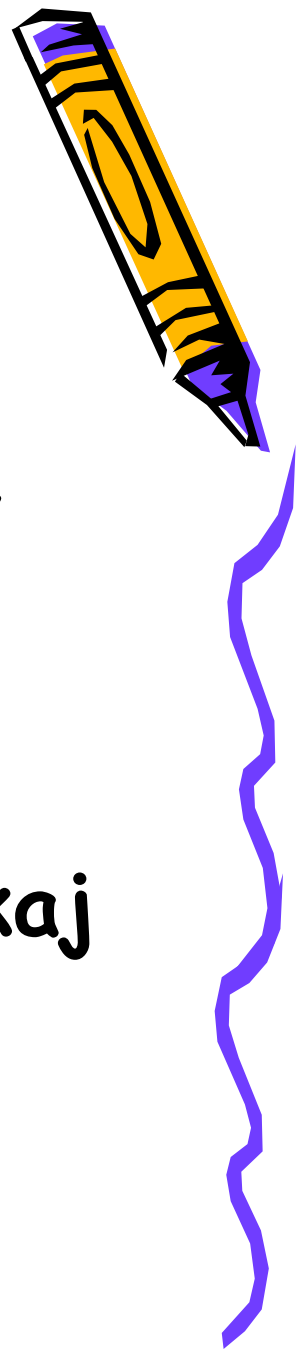
- Besede dobijo pomen šele v kontekstu.
- Metafora je miselni, šele nato jezikovni pojav.
- Metafore se pojavljajo tudi v vsakdanjem jeziku.
- Vsaka metafora ima tudi spoznavno funkcijo, ni le okras.

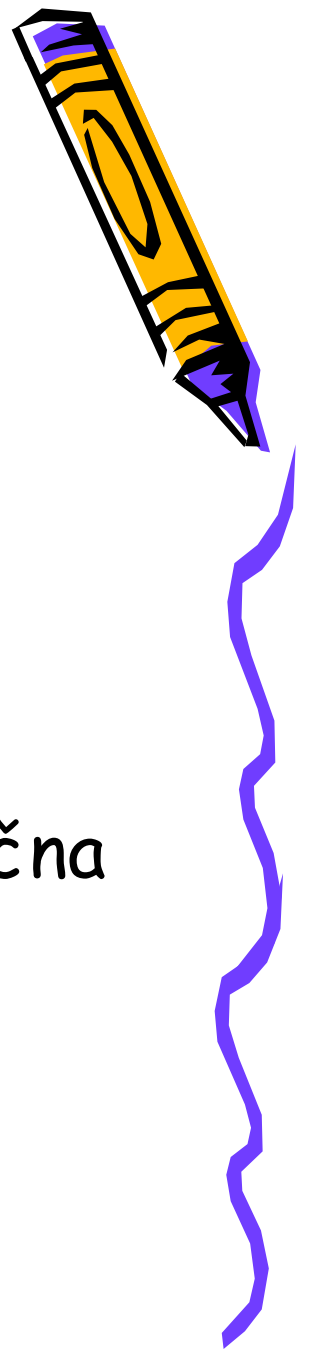
Richards

Metafora nastane, ko imamo »dve misli o dveh različnih stvareh, ki delujeta skupaj, a se naslanjata na eno besedo, katere pomen je rezultanta njune interakcije«.

Metafora = prenosnik + vsebina = kaj želimo povedati + kako povemo

Black

ČLOVEK JE VOLK = METAFORIČNA
IZJAVA

Volk = gorišče = stranski predmet

Človek = okvir = glavni predmet

Gorišče - povzročča, da je izjava metaforična

Okvir - dobi v izjavi metaforičen pomen

Black - metafora kot filter

KONVENCIONALNE
IMPLIKACIJE
GLAVNEGA
PREDMETA

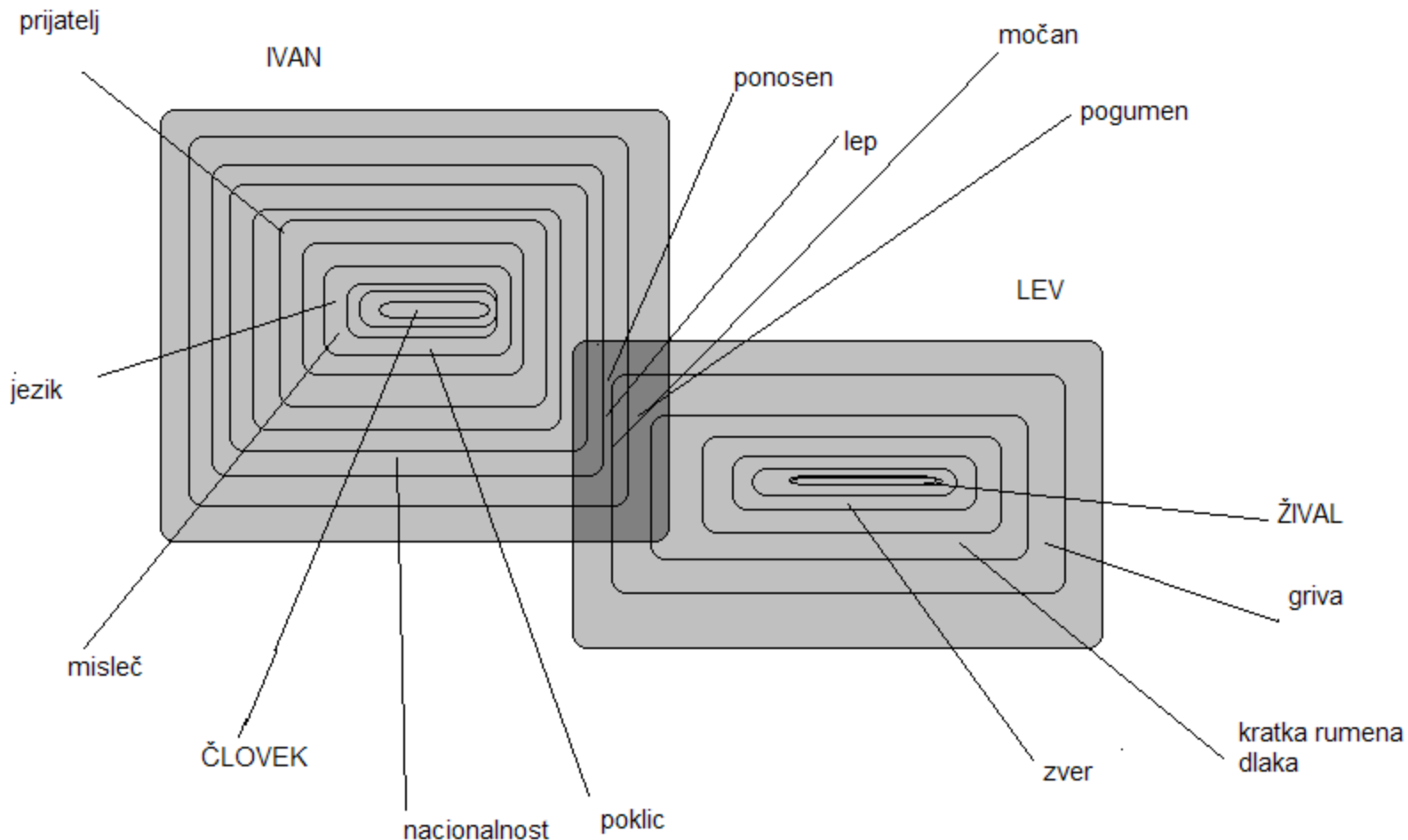
FILTER IMPLIKACIJ
STRANSKEGA
PREDMETA

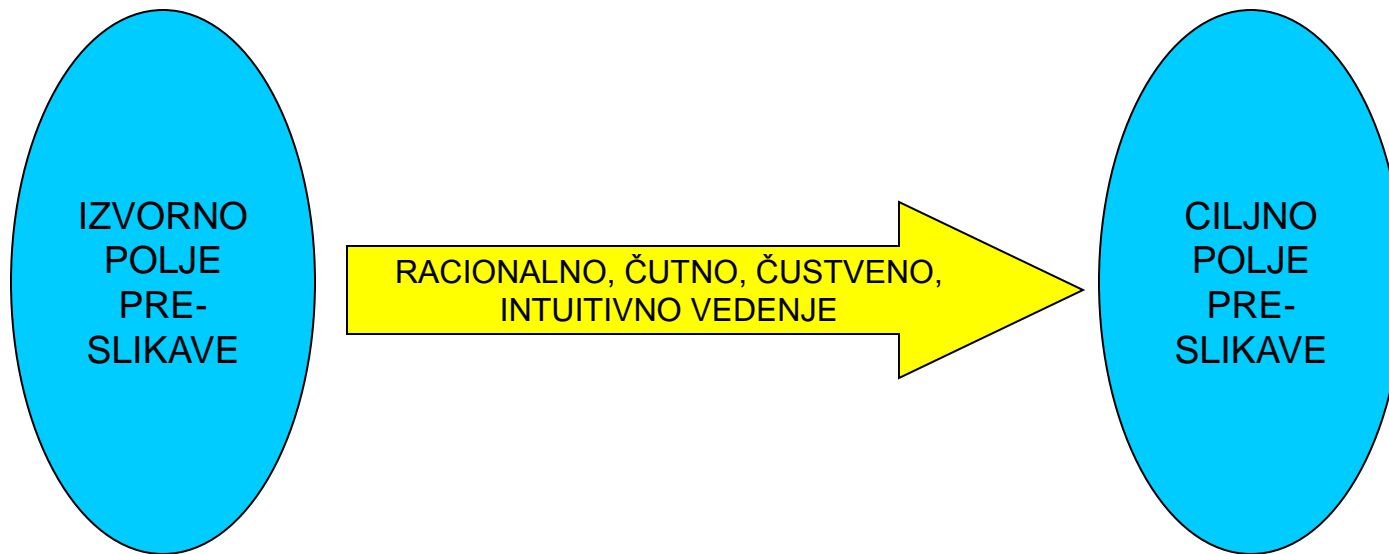
NOVE,
METAFORIČNE
IMPLIKACIJE
GLAVNEGA
PREDMETA

Metafora kot presek semantičnih množic

Kognitivna teorija - metafora kot ontološka čezpodročna preslikava

Konvencionalne metafore, širitev in izraba novih delov

KONVENCIONALNE KONCEPTUALNE METAFORE

V JEZIKU JIH NE ČUTIMO KOT
ODSTOPANJE OD NAVADNE RABE
- MRTVE METAFORE

ŠIRITEV

METAFORIČNOST OBČUTIMO
TUDI V JEZIKU -
KREATIVNE
METAFORE

IZRABA NOVIH DELOV

- Konvencionalna metafora: **TEORIJE SO ZGRADBE**

(njegova teorija se ruši; ta teorija temelji na ...; avtorja sta postavila teorijo na precej trhljih temeljih, teorijo je mogoče nadgraditi)

Širitev: *Ta dejstva so opeke in malta moje teorije.*

Izraba še nerabljenih delov: *Njegova teorija ima tisoč majhnih sob in dolge, vetrovne hodnike.*

LJUBEZEN JE POTOVANJE

Ljubimca = potnika;

odnos = vozilo;

trajanje in značilnosti odnosa = trajanje in značilnosti potovanja

Konvencionalna m. – Najin odnos je v slepi ulici.

Kreativna m. – Voziva po prehitevalnem pasu avtoceste ljubezni.

Poročevalski stil

- Posebnosti poročevalskega stila:

ZAHTĚVA PO JASNEM, OBJEKTIVNEM,
TOČNEM, NEPRISTRANSKEM PISANJU V
DOBREM STILU

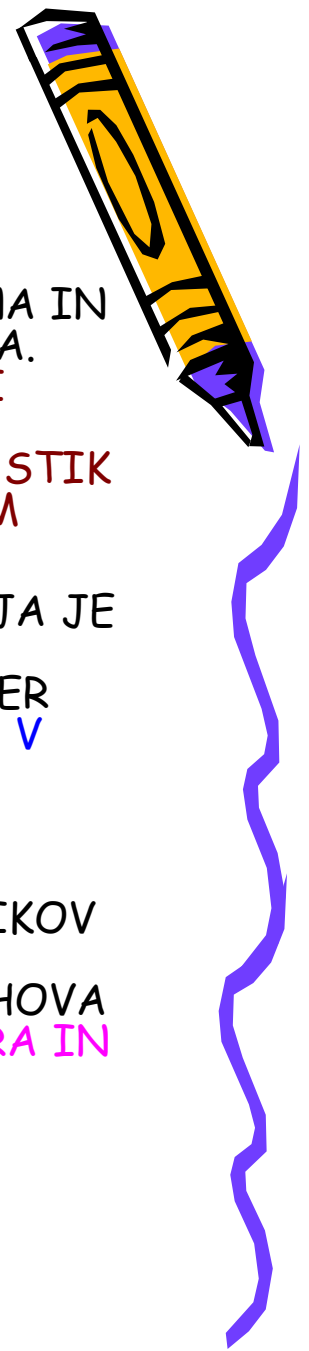
ZVRSTNA JEZIKOVNO-STILNA KONVENCIJA

AVTOMATIZMI

OBJEKTIVNI STILOTVORNI DEJAVNIKI

Poročevalska metafora

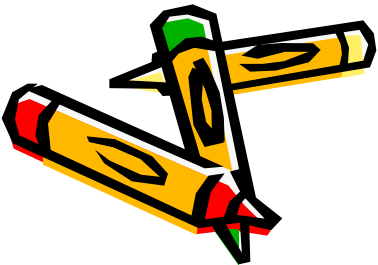
- Posebnosti poročevalskega stila:

ZAHTEVA PO JASNEM,
OBJEKTIVNEM, TOČNEM,
NEPRISTRANSKEM PISANJU V
DOBREM SLOGU

ZVRSTNA JEZIKOVNO-STILNA
KONVENCIJA

AVTOMATIZMI

OBJEKTIVNI STILOTVORNI
DEJAVNIKI

- Poročevalske metafore

SPOZNAVNA: REFERENCIALNA IN
ILUSTRATIVNA FUNKCIJA.
METAFORE MORAJO BITI
ENOUMNE, LAHKO
RAZUMLJIVE, NAVEZATI STIK
Z BRALČEVIM IZKUSTVOM

KREATIVNA METAFORIZACIJA JE
ZNAČILNA PREDVSEM ZA
PRESOJEVALNE ŽANRE, KER
POMENI VSTOP AVTORJA V
BESEDILO

ZARADI OBJEKTIVNIH
STILOTVORNIH DEJAVNIKOV
POSTAJAJO NEKATERE
METAFORE STALNE, NJIHOVA
RABA SE RAZAKTUALIZIRA IN
AVTOMATIZIRA.

Kognitivne metafore za politiko

*prav malo jih briga, kakšne alkimistične
dobrote varijo v kuhinji portoroške
krajevne skupnosti; /.../*

*bo Slovenija morala napeti politične mišice;
/.../ namesto tega igra slovenska vlada na
populistično karto, pri tem pa vleče
najslabše možne poteze;*

*uresničevanje načrtov Merklove, je vojna
napoved sindikatom.*

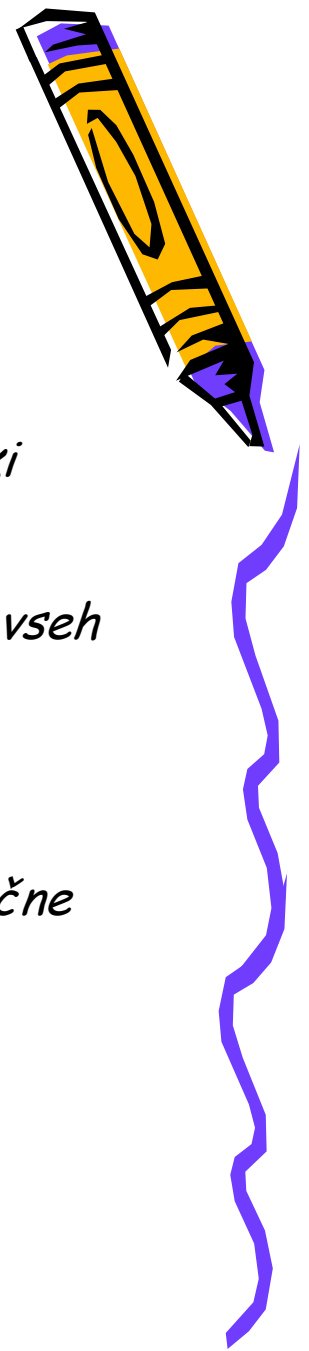
Kreativnejša metaforizacija, širitev preslikave
POLITIKA JE ŠPORTNO TEKMOVANJE

/.../ da bi se v ringu evropske industrije podjetje obdržalo na nogah, naj bi knockoutirali marsikaterega tekmeca. V danem trenutku jim je edina rešitev udarec pod pas, sicer bodo na tleh ostali sami /.../
(Delo, 13. 9. 2005, 6, Blaž Močnik)

OZNAČEVANJE Z NAVEDNICAMI

- *Primorski ribiški kralj /.../ je pred dnevi »na trnek nataknil abrahama« /.../*
- */.../ sta s položitvijo temeljnega kamna za razvojno-tehnološki center /.../ »zacementirala« tudi velika pričakovanja o /.../*
- *Vozove so spremljale »češpe«, izmed katerih so predstavniki vseh osmih vasi za pravo kraljico češp izbrali Matejo /.../*
- *Po Iliriki Turizem, naj bi se s Hrvati »poročil« še Kompas.*
- *Žrtve Černobila bodo verjetno deležne le drobtinic s »turistične mize«.*

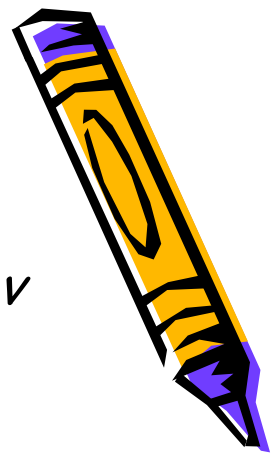
RAZLAGANJE

- *Če bi bilo parkirišče pred /.../ barom narejeno iz platna, bi lahko rekli, da je v soboto pokalo po šivih.*
- *Sonce v kozarcih, kot v teh krajih slikovito imenujejo darove vinske trte, je začelo teči ...*
- *Vladno podporo je Klun komentiral v nogometnem žargonu: »Trenutno preigravanje na sredini igrišča je odlično, vsi pa čakamo na gole, saj le ti štejejo.«*
- */.../ koliko mleka oziroma davkov bomo oddali državi /.../*

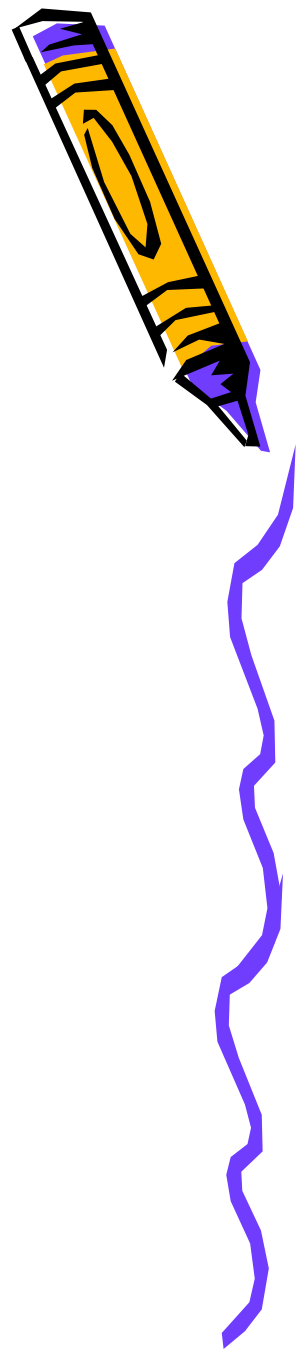

KATAHREZE

- *Najboljši aspirin za glavobol, ki ga povzroča nesoglasje v kitajski sodobni medicini, se imenuje nakup letala.*
- */.../ Drnovšek odločil, da se bo iz najvišjega nadstropja državne stolpnice na partitokratsko dvorišče letos poskušal spustiti le od spodaj.*
- *Bolniški sindikat Fides se je seveda takoj postavil po robu - in ogenj v strehi je bil tudi pod njihovo streho. To pa je seveda voda na mlin politiki, saj si ne more privoščiti zdrav znotraj kolektiva.*

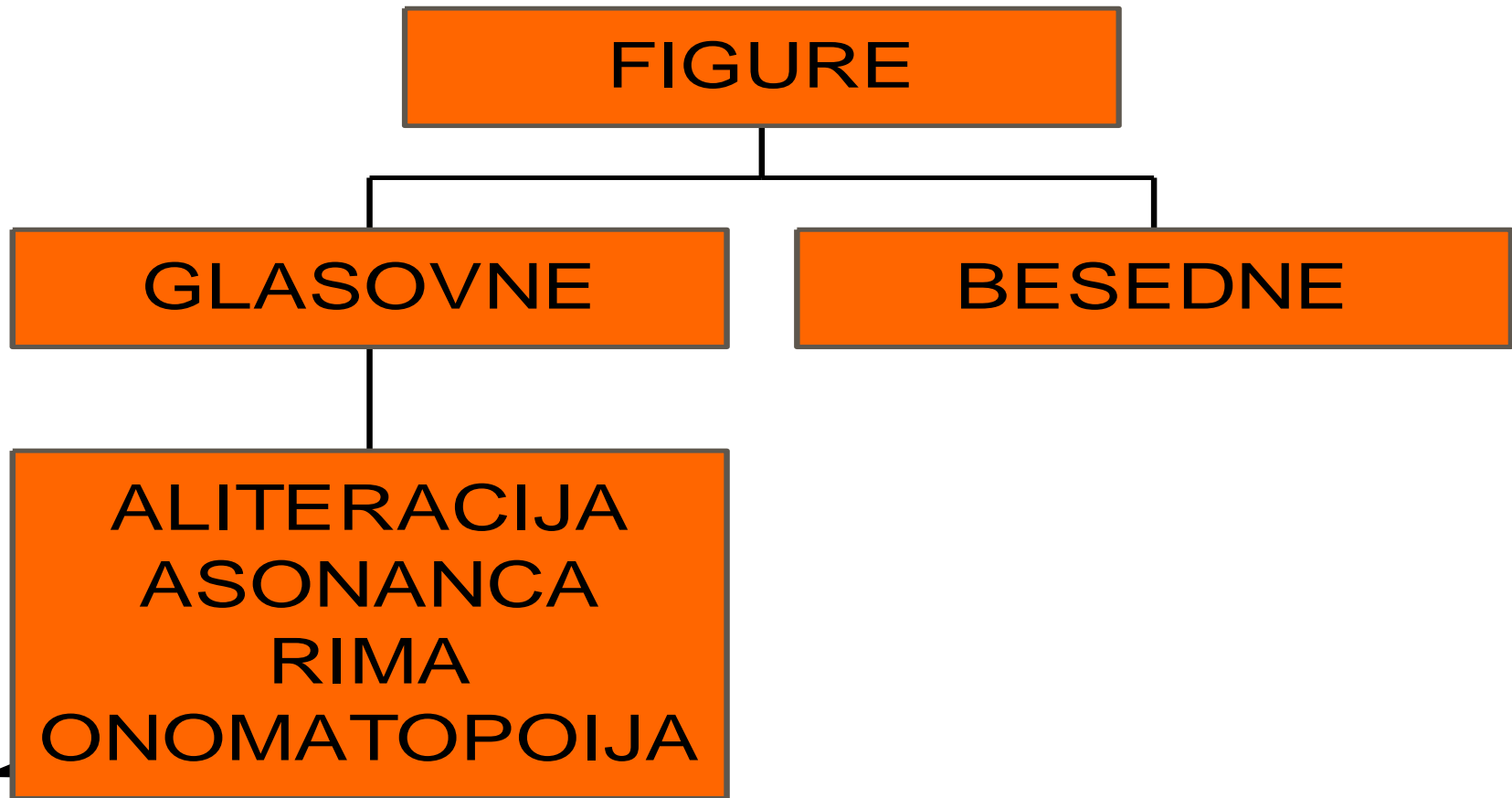
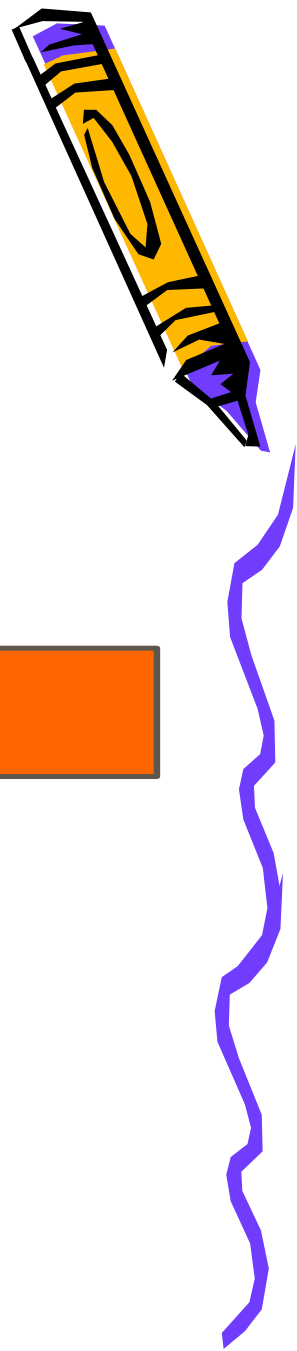

Druga sredstva aktualizacije

FIGURE

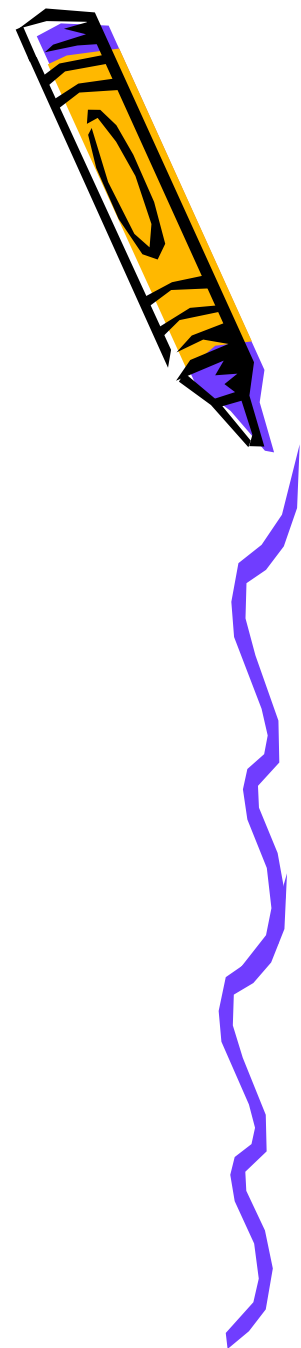

Silva TRDINA: Figure

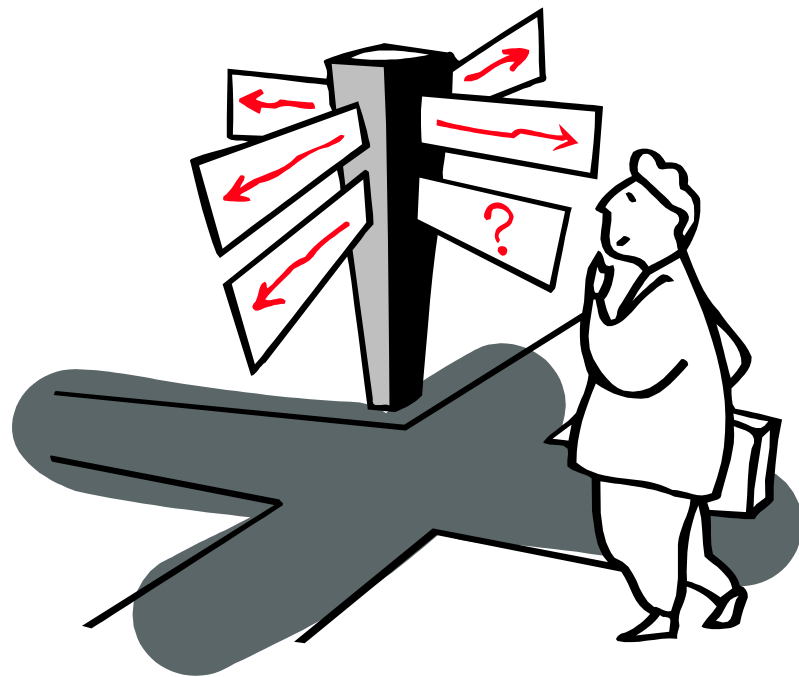
BESEDNE FIGURE

iteracija, paronomazija, polisindeton,
asindeton, elipsa, aposiopeza,
apostrofa, eksklamacija, retorično
vprašanje, retorični odgovor, klimaks,
perifraza, aluzija, evfemizem,
hiperbola, litota, ironija, antiteza,
emfaza, paradoks, oksimoron,
paralelizem, pretericija, alegorija

M. KMECL: Literarni slog (drugačna razvrstitev)

- zvočni slog, evfonija
 - kvantitativna – kvalitativna
- besedni slog
 - izbira besede

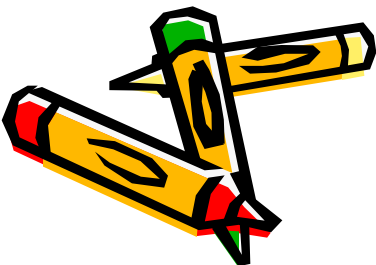
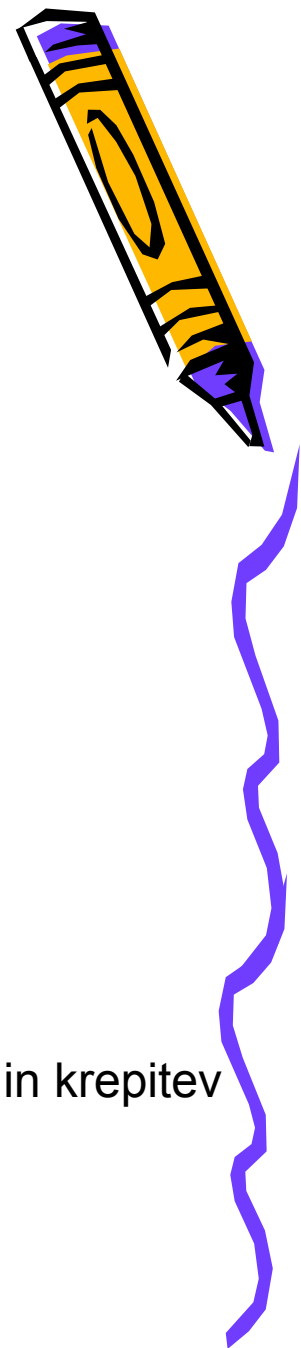

M. KMECL: Literarni slog

– preneseni pomeni → TROPI

- PRIMERA ALI KOMPRACIJA
- METONIMIJA
 - OKSIMORON, KATAHREZA, SINESTEZIJA
- METAFORA
- SIMBOL
 - ALEGORIJA

Jenjavanje običajnega (habitualnega) pomena in krepitev nenavadnega (okazionalnega)

M. KMECL: Literarni slog

– stavčni ali sintaktični slog → FIGURE

- OGOVORNE FIGURE
- AKUMULACIJSKE FIGURE
- LOGIČNE FIGURE
- SLOVNIŠKE FIGURE

DELEŽ
ČUSTVENEGA
UPADA, NARAŠČA
RAZUMSKO

y usmerjanje stavčnih pomenov → RAZŠIRJENE
FIGURE

METONIMIJE – FIGURE

– preneseni pomeni → TROPI

- PRIMERA ALI KOMPRACIJA
- METONIMIJA

– OKSIMORON, KATAHREZA, SINESTEZIJA

PREIMENOVANJE TEMELJI NA NAVIDEZNI PROTIVNOSTI
MED PREMIM IN PRENESENIM POMENOM

OKSIMORON

- GOSPOD TOVARIŠ
- F. Prešeren: skrajno izostreni položaji: Komur je sreče dar bil klofuta (4. sonet, Soneti nesreče), sovražna sreča, temna zarja, molče trobental boš
- TEMA SVETLEJŠA
- BLIŽINA DALJAV
- TOPLI HLADILNIKI
- NEZNOSNA LAHKOST TEŽKEGA

SINESTEZIJA

- mešanje različnih čutnih zaznav:

SREBRNI ZVOKI

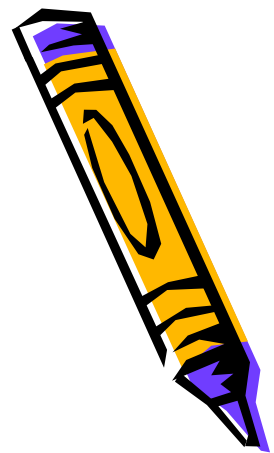
SLADKE BARVE

VONJIVA ZARJA

KRIČEČE RDEČA

→ Tretje v primeri je **INTENZIVNOST** čutne zaznave.

KATAHREZA

- Zob časa,
- ki je posušil že toliko solz,
- bo tudi te rane zarasel s travo.

minljivost

*odpravitev
bolečine*

*utolažitev
žalosti*

KATAHREZA

- Preneseni pomen izraža logično misel:
Mimljivost, ki je odpravila že toliko boli, bo utolažila tudi to žalost.
- Premi pomen = **neumnost**:
Zob ne suši solz in ne goji trave.

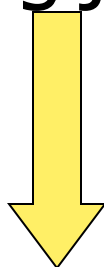
METAFORA – najprivlačnejši trop

- Mf = povezava med besedili vseh funkcijskih zvrsti:
- vsakdanji govor (kakšen lisjak je!)
- mrtve mf: ne zavedamo se več njihove metaforičnosti: noga pri stolu
- gospodarstvo
- politika
- oglaševanje

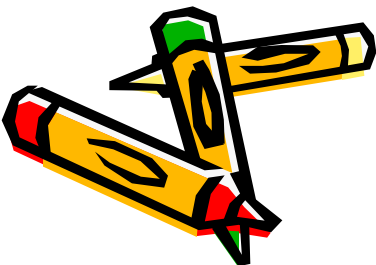
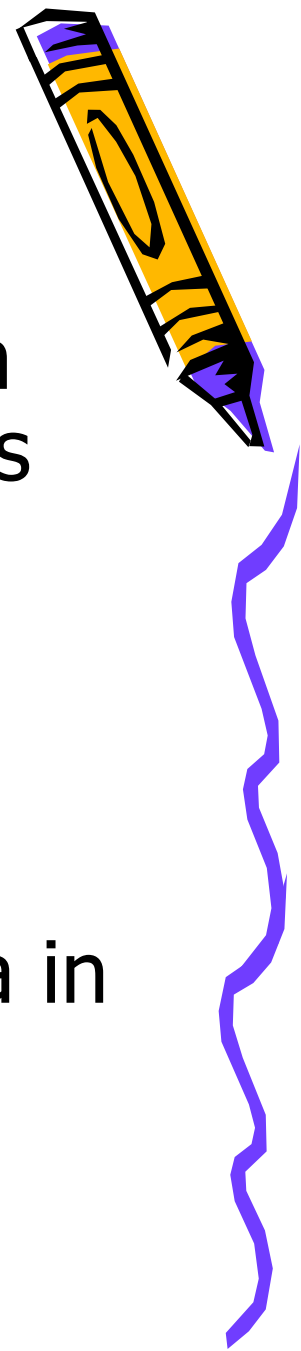

Ortega y Gasset

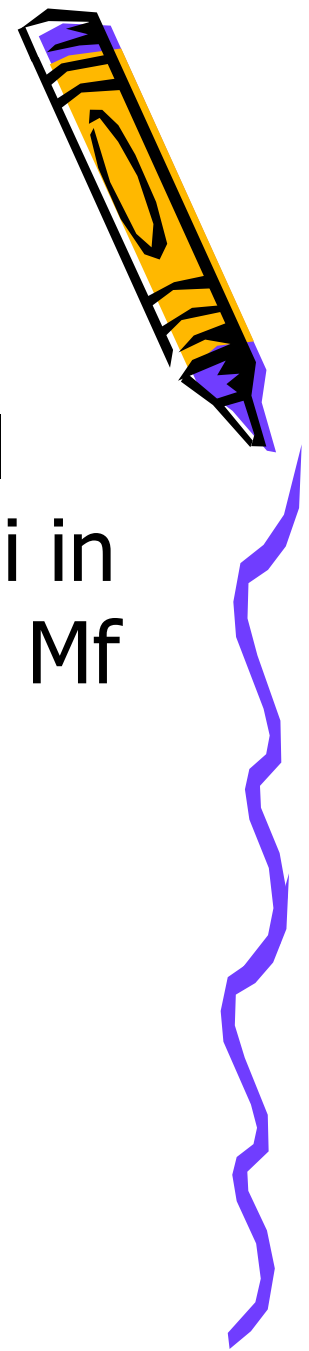
- “Metafora je izkušnja duha; z njo nam uspeva dojeti tisto, česar ne moremo s pojmovnimi zmogljivostmi.”

- Ne le umetnost, vsakdanji jezik, publicistika, oglaševanje, tudi filozofija in znanost ne moreta brez mf.

B. Kante: Mf in kontekst

- “Mf je padli angel jezika, ki je tvegaj svoje življenje, ko se je uprl ustaljeni in zakoreninjeno klasifikaciji sveta. /.../ Mf ne dvomi o eksistenci smisla sveta; nasprotno, mf predpostavlja VEČ smislov sveta.”

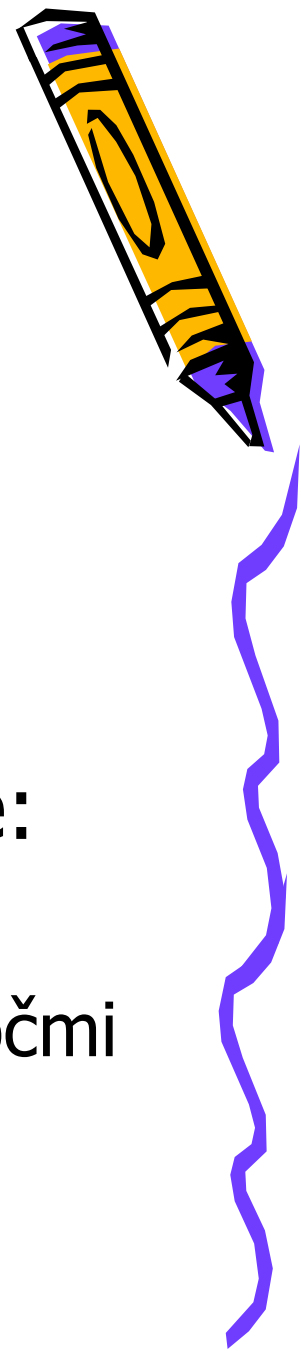
Razlaga mf

- Pri mf je dajanje pomena prepuščeno osebni predstavi domišljiji, je mnogo svobodnejše kot pri mn. Če iz primere ostane le še beseda s prenesenim pomenom, osnovna primerjana beseda pa je neimenovana ter je razvidna le iz sobesedila in tretjega pri primeri, je to METAFORA.

VRSTE MF

- Pogosta je pridevniška mf (epiteton ornans = ukrasni pridevek)
Cekinasta se kaplja plemenita
ponuja nam prav do robu nalita. (O. Ž.)
- Enako pogosta je mf kot poosebljenje:
 - Merkator – najboljši sosed.
 - tiho, tiho dalje **sanja noč** z bleščečimi očmi (J. M.)

**Mf nam dovoljuje, da eno stvar razumemo kot drugo, ne da bi pri tem mislili, da sta ti dve stvari objektivno enaki.
(B. Kante)**

Literatura:

- Gaja Červ (članek v seznamu lit., diplomsko delo)
- Matjaž Kmecl: Mala literarna teorija
- Silva Trdina: Besedna umetnost
- Tomo Korošec: Stilistika slovenskega poročevalstva
- Božidar Kante: Metafora in kontekst

